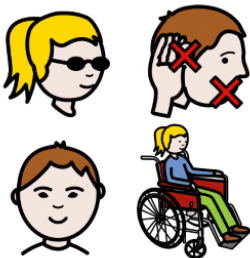




**Наръчник за работа с хора с  
увреждания  
БЪЛГАРИЯ**



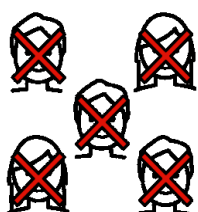
1. Въведение
- 1.2 За кого е този наръчник
- 1.3 Как беше създаден
- 1.4. Основни термини
2. Международна правна рамка.
3. Обвиняемите с увреждания и съда.
4. Правоспособност и невинност.
5. Прилагане на процедурни улеснения.



- 5.1. Индивидуална оценка
- 5.2. Комуникационни посредници
- 5.3. Право да бъде заедно с лице за подкрепа
- 5.4. Адаптиране на процедурите
- 5.5. Комуникационна подкрепа

6. Добри практики в България

**Въведение**



Хората с увреждания могат:

- да станат жертви на престъпление
- свидетели на престъпление
- да извършат престъпление

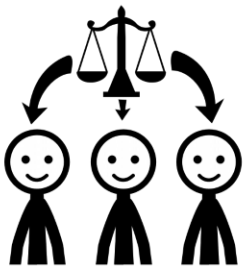
Хората с увреждания имат затруднен достъп до правосъдие, до полицаи, адвокати, прокурори и съдии.



Законите не признават правата на хората с увреждания, като за всички останали.




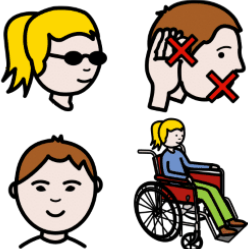
Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ) казва че всички хора с увреждания имат право на достъп до правосъдие.



За хората с увреждания почти няма процесуални улеснения.

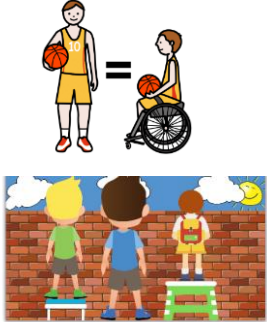
	Почти няма такава специализация и обучения за съдиите, адвокатите и прокурорите.
	Целта на този наръчник е да информира за начини за включване на обвиняеми с увреждания в наказателни производства.

	Наръчникът е за съдии, прокурори, адвокати, полицаи и други професионалисти от България.
	<p><b>1.2. Как е създаден този наръчник?</b></p> <p>Фондация „Кера“ създаде този наръчник за България.</p> <p>Той е създаден на основата на изследване за трудностите, които обвиняемите с интелектуални и психо-социални увреждания имат в наказателните процедури.</p>


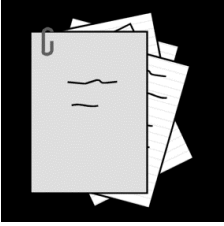


	Изследването е направено между януари 2023 г. и юни 2024 г.
	<p>Информация за изследването в лесен за четене формат може да видите тук:</p> <p><a href="https://www.kerafoundation.com/wpcontent/uploads/2024/02/2024_02_08_ENABLE_Bg_ETR_Bulgaria.pdf">https://www.kerafoundation.com/wpcontent/uploads/2024/02/2024_02_08_ENABLE_Bg_ETR_Bulgaria.pdf</a></p>

	<p><b>1.3 Основни термини</b></p> <p><b>Хора с увреждания</b>– хора с физически, психически, интелектуални или сетивни увреждания, които им пречат да участват в обществения живот заедно с другите.</p>
	<p><b>Правоспособност и дееспособност</b> – да имаш права и да можеш да ги упражняваш.</p>

	<p><b>Процедурни улеснения</b> – всички подходящи промени, които да помогнат на хората с увреждания да участват, наравно с всички други.</p>
	<p><b>Подкрепено вземане на решения и запрещение</b></p> <p>Важно за хората с увреждания е да има мерки за подкрепа, за да могат да вземат решения за самите себе си.</p> <p><b>Запрещението</b> е, когато лицето няма право да взема решения за себе си. Вместо това, решенията се вземат от някой друг.</p>

	<p><b>Равенство и равноправие</b></p> <p>Равенството означава, че на всеки човек се дават еднакви възможности.</p> <p>Равноправие означава, че на всеки човек се дава необходимото, за да постигне равни резултати в различни ситуации.</p>
---	---

	<p><b>Достъп и достъпност</b></p> <p>Достъпът означава възможност или право да се направи нещо или да се влезе някъде.</p> <p>Достъпността е начинът, по който са направени стоките, устройствата, услугите, средата, така че да могат да се използват от всички хора.</p> <p>Това включва и информацията.</p>
	<p><b>Медицинският модел за увреждането и моделът на човешките права.</b></p> <p>В медицинският модел е важно увреждането.</p> <p>Моделът на човешките права поставя човека в центъра на всички решения.</p>
	<p><b>1. Международна правна рамка</b></p> <p>Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ/Конвенцията) е важен документ в международната правна рамка за правата на хората с увреждания..</p>

	<p><b>2. Обвиняемите с увреждания и съдебната система</b></p> <p>В България хората с увреждания нямат правото на равностойно участие в съдебните процеси.</p> <p>Хората с увреждания в България са изключени от правосъдие заради увреждането си.</p>
	<p><b>3. Правоспособност и невинност</b></p> <p>В наказателното правосъдие в България трябва обвиняемият да има ниво на "умствен капацитет", за да участва.</p> <p>Способността се оценява често по документи.</p> <p>Това е грешно.</p>
	<p>Всички хора с увреждания имат право да участват във всички производства и процедури.</p> <p>Не може да им се отказват права, заради увреждането им.</p>
	<p><b>Добри примери от съдебната практика</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• Дела пред ЕСПЧ: <i>Станев срещу България, Щукатуров срещу Русия, Блокин срещу Русия</i></li> <li>• Комуникация на Комитета на ООН по КПХУ:</li> <li>• <i>Медина Вела срещу Мексико</i> (бр.32/2015 г.)</li> <li>• <i>Марлон Джеймс Нобъл срещу Австралия</i> (бр. 7/2012 г.)</li> <li>• <i>Дулан срещу Австралия</i> (бр. 18/2013 г.)</li> </ul>



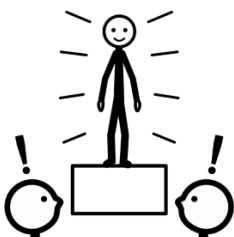
Когато лицата са обявени за невменяеми, съдът прекратява наказателното производство и го заменя с принудително лечение.

Така не се разбира наистина те ли са извършили престъплението.

Не се спазва правилото, че са невинни до доказване на вината им.



В решението си по дело C-467/2018 съдът на ЕС не одобрява такава практика.



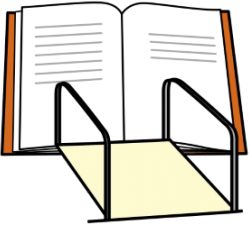



**Препоръки:**


Обвиняемите с увреждания трябва и могат да:


- участват във всички етапи на производството и пред всички съдилища,
- имат подкрепа и улеснения, за да упражнят всичките си права,
- обжалват – да кажат, че не са съгласни
- получат подкрепа и правна помощ за участие в наказателните производства.





	<p>Всички обвиняеми с увреждания са невинни до доказване на вината им според закона.</p> <p>Трябва да има обучения за специалистите от правосъдната система по правата на хората с увреждания.</p> <p>Когато се правят промени в законите, да участват хора с увреждания, които имат опит с правосъдната система.</p>
--	---

	<p><b>4. Прилагане на процедурни улеснения</b></p> <p>Процедурните улеснения не са признати в България за право на обвиняемия с увреждания.</p> <p>Процедурните улеснения са важни за осигуряване на достъп до правосъдие на хора с увреждания и реализиране на човешките им права.</p>
	<p>В България само жестовият преводач е признато процедурно улеснение.</p>
 	<p>Такива улеснения са всички необходими и подходящи промени за конкретен случай.</p>


	<p>Използването на улесненията трябва да започне преди началото на производството.</p> <p>Всички участници в производствата трябва да са информирани за процедурните улеснения.</p>
	<p><b>Препоръки</b></p> <p>Правото на обвиняемия на справедлив съдебен процес трябва да се зачита, както при всички останали хора.</p> <p>Всички специалисти от правосъдната система трябва да осигурят процедурни улеснения за хората с увреждания.</p>


	<p><b>Индивидуална оценка</b></p> <p>Индивидуалната оценка осигурява участието на хората с увреждания в наказателното производство.</p> <p>Индивидуалната оценка има за цел да:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- посочи бариерите пред хората с увреждания</li> <li>- покаже от каква подкрепа имат нужда.</li> </ul>
---	---


	<p>Правосъдната система носи отговорност да се направи индивидуална оценка.</p> <p>Всеки участник в производството може да поиска да се направи.</p> <p>Индивидуалната оценка да се направи от екип от специалисти като социален работник, комуникационен експерт, доверен човек, адвокат.</p>
	<p><b>Препоръки</b></p> <p>Да има правила за разпознаване на увреждането в началото на процедурите.</p> <p>Да се разпознава увреждането в началото на производството и да се изготвя индивидуална оценка.</p> <p>Индивидуалната оценка да се изготвя заедно с човека. Човекът трябва да има право да изразява своето мнение за оценката.</p> <p>Да има правила за защита на информацията и личните данни.</p>

	<p><b>5.1. Комуникационни посредници</b></p> <p>Комуникационни посредници са специалисти, които работят с органите на правосъдната система, лицата с увреждания и другите участници в процеса.</p> <p>Посредниците се назначават от съда или полицията.</p> <p>Посредниците могат да бъдат поискани от всеки участник в процеса.</p>
	<p><b>Проблеми</b></p> <p>В много държави на ЕС законите не включват комуникационните посредници.</p>
	<p><b>Препоръки</b></p> <p>Когато е необходимо, комуникационен посредник е добре да бъде назначен още в началото и да участва при първите разговори и разпити между човека с увреждане и полицията.</p>

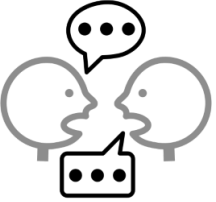
Formatted: English (United Kingdom)

	<p><b>5.2. Право на лице за подкрепа</b></p> <p>Правото на човека с увреждане да бъде придружаван от подкрепящо лице, не е пряко описано от КПХУ, но някои от документите на ООН го споменават като задължение на държавите.</p>
---	--

	<p><b>Препоръки</b></p> <p>Още при първия контакт с властите хората с увреждания трябва да бъдат информирани за правото си да бъдат придружени от лице за подкрепа.</p> <p>Лице за подкрепа може да бъде член на семейството или всяко друг човек по избор на човека с увреждане.</p>
--	---

	<p><b>5.3. Адаптиране на процедурите</b></p> <p>Има важен правен документ за това как да се адаптират процедурите. Това са Международните принципи и насоки за достъп до правосъдие за хора с увреждания.</p>
---	---

	<p>Този документ казва, че трябва да има промени в процедурите, за да има пълноценно участие на хората с увреждания.</p> <p>Например:</p>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Адаптиране на пространството;</li> <li>- Подходящи места за изчакане;</li> <li>- Сваляне на наметала и други униформи;</li> <li>- Промяна в темпото на производството;</li> <li>- Промени на разпита – избягване на сложни въпроси, допълнително време за отговор, използване на обикновен език, др;</li> <li>- Използване видеозапис на разпити, ако има нужда и ако е възможно.</li> <li>- Лесна за четене информация.</li> </ul>

	<p><b>Комуникационна подкрепа</b> Всеки има право да разбира и да бъде разбиран през цялото време на наказателното производство.</p> <p>Член 2 от КПХУ казва, че „комуникацията“ има много форми.</p>
---	---



### Препоръки

Да има подкрепа за комуникация и достъп до информация чрез комуникационни посредници.

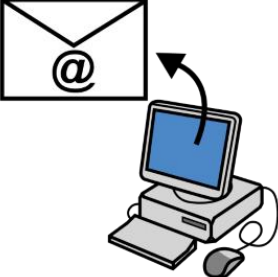
Да има техническата и друга подкрепа, необходима на обвиняемите с увреждания, за да използват всякаква форма на комуникация.

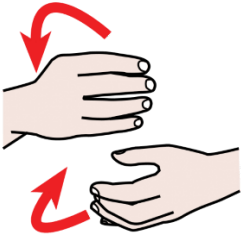
Например:




- Лесни за четене документи;
- Помощни системи и устройства за слушане;
- Надписи в реално време;
- Показване на текст на видео дисплей;
- Хора, които водят бележки;
- Квалифицирани жестови и тактилни преводачи.

	<p><b>6. Добри практики в България</b></p>
	<p><b>6.1. Комуникационни посредници</b></p> <p>рез 2023 г. в България имаше обучение за комуникационни посредници (КП).</p> <p>КП подпомага комуникация с лица със специфични комуникационни нужди в правосъдието.</p> <p>КП изготвя доклад с препоръки към съда/разследващите органи за ефективна комуникация.</p> <p>При нужда КП участва по време на производството и улеснява комуникацията.</p>

	<p><b>Как да се свържете с КП</b></p> <p>На този уебсайт можете да намерите допълнителна информация за работата на КП</p> <p><a href="https://communication-facilitators.bg/">https://communication-facilitators.bg/</a></p>
---	--

	<p><b>6.2. Индивидуална оценка на социалното функциониране и оценка на потребностите от подкрепа в съдебно производство</b></p> <p>През 2019-2022 г. Глобална инициатива в психиатрията – София, Българския център за нестопанско право и Съюза на съдиите в България работиха по проект.</p>
--	---

	<p>Те създадоха оценки, които да улеснят достъпа до правосъдие за лица с интелектуални или психосоциални увреждания в България:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Оценка на социалното функциониране на лицата</li> </ol> <p>Оценка за нуждите от подкрепа в съдебни производства</p>
---	---



Повече за тези оценки може да намерите тук:

[https://equalrights.gip-sofia.org/?page\\_id=52](https://equalrights.gip-sofia.org/?page_id=52)

Документът е изготвен от Фондация „Кера“.

Документът е валидира от Inclusion Ireland.

Този документ е създаде като част от проекта Включване и достъп до правосъдие за обвиняеми с интелектуални и психо социални увреждания. (101056701 – ENABLE – JUST-2021-JACC).



Co-funded by the  
European Union

Този проект е съфинансиран от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче са само на автора(ите) и не отразяват непременно тези на Европейския съюз или

Европейската комисия. Нито Европейският съюз, нито предоставящият орган могат да бъдат държани отговорни за тях

Описанието на целия проект е достъпно тук <https://validity.ngo/projects-2/enabling-inclusion-and-access-to-justice-for-defendants-with-intellectual-and-psychosocial-disabilities/>



Special font for persons with mild to moderate forms of dyslexia. **Adys font**

Pictograms: [www.pictoselector.eu](http://www.pictoselector.eu)